

Олена СТЕПАНЕНКО,

orcid.org/0000-0003-0887-5808

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри соціально-гуманітарної освіти

Комунальний заклад вищої освіти «Дніпровська академія неперервної освіти»

Дніпропетровської обласної ради

(Дніпро, Україна) *olena.step@ukr.net*

ОПТИМІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРОЦЕСУ ТА АДАПТАЦІЯ ОСОБИСТОСТІ В ІНФОРМАЦІЙНОМУ ПРОСТОРІ ЗАСОБАМИ МЕДІАОСВІТИ НА УРОКАХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

У зв'язку зі стрімким розвитком сучасного світу інформаційно-комунікаційних технологій та системи мас-медіа є нагальна потреба в цілеспрямованій підготовці особистості до вмілого і безпечного користування цим простором. У статті розглянуто методи, види, прийоми й форми використання елементів медіаосвіти в початковому процесі з метою соціалізації студентів у сучасному інформаційно-комунікаційному просторі. Мета дослідження – розгляд медіаосвіти як засобу формування медіакультури студентів із метою розвитку творчої особистості, яка готова до життя в сучасних інформаційних умовах. Медіаосвіта – педагогічний напрям, представники якого наголошують на необхідності вивчення молоддю закономірностей масової комунікації (преси, телебачення, радіо, кіно тощо). Медіаосвіта має стати невід'ємною складовою частиною освітньо-виховного процесу дітей та молоді, оскільки медіаджерела та медіапростір по-різному на них впливають. Медіаурок зарубіжної літератури – один із важливих елементів медіаосвіти в Україні, оскільки розвиває критично-аналітичне мислення, що допомагає орієнтуватися в інформаційному просторі, аналізувати явища та події в час прискореного науково-технічного прогресу. Такий урок сприяє вихованню національно-мовної особистості, надає змогу більш ефективно формувати мовну, комунікативну, мовленнєву та соціокультурну компетенцію в різних сферах і жанрах мовлення, формує ключові й предметні компетентності, враховуючи психологічні та вікові особливості кожного учня. Отже, цілеспрямований процес навчання ефективної та безпечної взаємодії зі ЗМІ, виховання свідомої особистості забезпечили б формування медіаімунітету студентів, зумовили значний поступ в їхньому самовихованні, самонавчанні та самоактуалізації. Необхідність цього процесу зумовлена тим, що мас-медіа в умовах глобалізації та інформаційного суспільства часто вирішально впливають на те, яким люди сприймають навколишній світ. До реалізації зазначеного процесу мають бути залучені педагоги закладів загальної середньої, професійно-технічної та вищої освіти. У перспективі подальші дослідження уможливають виявлення та обґрунтування напрямів підготовки педагогів, які сприятимуть становленню медіаграмотних фахівців.

Ключові слова: медіаосвіта, медіаурок, сторітеллінг, вебквест, скрайбінг, інтелект-карта, хмара тегів, інфографіка.

Olena STEPANENKO,

orcid.org/0000-0003-0887-5808

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Social and Humanitarian Education

of CIHE “Dnipro Academy of Continuing Education” of Dnipropetrovsk Regional Council

(Dnipro, Ukraine) *olena.step@ukr.net*

OPTIMIZATION OF THE EDUCATIONAL PROCESS AND ADAPTATION OF THE PERSON IN THE INFORMATION SPACE BY MEDIA EDUCATION AT THE FOREIGN LITERATURE LESSONS

Taking into account the rapid development of the modern world of information and communication technologies and the media system, there is an urgent need for an individual's focused preparation to use this space skilfully and consciously. The article reveals methods, types, techniques and forms of using media education elements in the educational process in order to socialize students in the modern communication environment. The purpose of the research is to consider media education as a means of forming students' media culture in order to develop a creative personality that is ready for life in modern information environment. Media education is a pedagogical direction, representatives of which emphasize the necessity to study the laws of mass communication (press, television, radio, cinema, etc.). Media education should be an integral part of the educational process of children and young people, as media sources and media scene affect them differently. The media lesson of foreign literature is one of the important elements of media education in Ukraine, as it

develops critical-analytical thinking, which helps to navigate the information space, to analyze phenomena and events during accelerated scientific and technological progress. This lesson contributes to the education of the national-linguistic personality, provides an opportunity to more effectively develop linguistic, communicative, speech and socio-cultural competence in different fields and genres of speech, forming key and subject competences, taking into account the psychological and age characteristics of each student. Thus, a focused process of teaching effective and secure interaction with the media as well as education of a conscious personality would ensure the formation of students' media immunity and lead to significant progress in their self-education, self-improvement and self-actualization. The urgency of this process is explained by the fact that in the context of globalization and information society, mass media often have a decisive influence on the way people perceive the world. Teachers of general secondary, vocational, technical and higher education institutions should be involved in the implementation of this process. In the future, further studies will allow us to identify and substantiate the trends and directions of teacher training who will contribute to the development of media literate professionals.

Key words: media education, media tutorial, storytelling, web quest, scribing, intellect map, tag cloud, infographics.

Постановка проблеми. Одним із найцікавіших і найбільш вражаючих парадоксів нашого часу є доступ до величезного обсягу інформації. Проте, чим доступнішою для використання і осмислення є інформація, тим складніше в ній орієнтуватися.

Зростання обсягу інформації особливо стало помітно в середині ХХ ст. Лавиноподібне наростання маси різноманітної інформації в сучасному суспільстві отримало назву «інформаційний вибух». Інформаційний вибух таїть у собі не меншу небезпеку, ніж демографічний, бо людство як виробник відстає від себе ж як споживача. Цей вплив є постійним, надзвичайно потужним та суперечливим. З одного боку, медіа можуть бути джерелом потрібної, корисної, вагомої інформації для навчання та виховання особистості, з іншого – тотальна доступність інформації будь-якої якості, в тому числі низькопробної та шкідливої, зумовлює гостру необхідність впровадження медіаосвіти як важливого чинника формування стійких моральних цінностей, вмінь критичного мислення, аналізу змісту засобів масової комунікації, протистояння потенційно шкідливим впливам медіа.

За свідченнями фахівців ЮНЕСКО, саме медіаосвіта є інструментом захисту від шкідливих ефектів і трендів, бо пов'язана з усіма видами медіа – друкованими, графічними, звуковими, візуальними тощо (Іванов, 2012: 6).

Аналіз досліджень. Теорія й практика медіаосвіти в сучасному педагогічному дискурсі стає предметом наукового дослідження багатьох учених, активізує увагу до широкого кола проблем: дослідження мас-медіа, моделей і методів медіаосвіти (Д. Бекінгем, Л. Зазнобіна, Г. Лассуел, М. Маклуен, Л. Мастерман, Дж. Поттер, С. Пензін, Ю. Усов, О. Федоров, О. Шариков та ін.), психолого-педагогічні дослідження з питань медіаосвіти (Л. Баженова, О. Баранов, О. Бондаренко, К. Ворсноп, Н. Габор, Л. Зазнобіна, О. Спічкін, О. Федоров, І. Челишева, О. Шариков та ін.), роль

засобів масової комунікації у вихованні школярів (С. Дорогий, В. Лизанчук, Г. Усова, І. Челишева), вітчизняний та світовий досвід медіаосвіти (А. Дилижан, О. Нечай, О. Самарцев, О. Шариков, С. Черкашин).

В Україні увага до медіаосвіти посилилась лише в останні роки. Її проблеми в контексті світового інформаційного простору досліджують такі українські вчені, як О. Баришполець, О. Волошенюк, Н. Габор, Н. Горб, В. Іванов, Л. Найдюнова, Г. Онкович, Б. Потятиник, І. Чемерис, В. Бакіров, М. Ватковська, С. Гончаренко, В. Іванов, Т. Іванова, А. Литвин, Г. Почепцов, В. Синьов, М. Слюсаревський, Л. Стародубцева, А. Шевцов, А. Хуторський, О. Янишин та багато інших.

Мета статті – розглянути медіаосвіту як засіб оптимізації навчального процесу на уроках зарубіжної літератури та адаптації особистості в інформаційному просторі з метою розвитку творчої особистості, яка готова до життя в сучасних інформаційних умовах.

Виклад основного матеріалу. Медіаосвіта – сучасна галузь досліджень, «комплекс заходів щодо перетворення педагогічних процесів на основі впровадження в навчання та виховання інформаційної продукції, засобів, технологій». Її головне завдання – підготувати нове покоління до життя в сучасному інформаційному суспільстві, до сприйняття різноманітної інформації з повним її розумінням (Іванов, 2012: 7).

Медіаурок – одна з форм організації навчання, що використовує мультимедійні жанри не частково (наприклад, статичні чи динамічні таблиці, блок-схеми, медіатвори тощо), а цілісно, упродовж 45 хвилин, і містить у собі безліч різноманітних мультимедійних прийомів, що у своєму взаємозв'язку покликані оптимізувати навчальний процес і сприяти повному розкриттю теми (Сухарева, 2015: 1).

Дидактичні переваги медіауроку:

– сприяє реалізації освітньої, розвивальної та виховної функцій навчання в їх єдності;

- створює умови для опрацювання більшої кількості матеріалу;
- дає змогу добирати більш цікаві й різноманітні вправи та завдання;
- унаочнює процес навчання, враховуючи індивідуальні особливості сприймання та переробки інформації;
- сприяє процесу кращого запам'ятовування;
- має здатність впливати на емоційну сферу учнів, формуючи позитивний настрій та підвищуючи мотивацію навчання;
- формує вміння й навички за рахунок індивідуалізації навчання;
- допомагає реалізувати основну функцію вчителя в умовах інформаційного суспільства (Сухарева, 2015: 1).

Медіаурок зарубіжної літератури – один із важливих елементів медіаосвіти в Україні, оскільки розвиває критично-аналітичне мислення, що допомагає орієнтуватися в інформаційному просторі, аналізувати явища та події в час прискореного науково-технічного прогресу. Такий урок сприяє вихованню національно-мовної особистості, дає змогу більш ефективно формувати мовну, комунікативну, мовленнєву та соціокультурну компетенцію в різних сферах і жанрах мовлення, формує ключові й предметні компетентності, враховуючи психологічні та вікові особливості кожного учня.

Учні опрацьовують отриману інформацію, створюють медіапродукт за результатами своєї дослідницької діяльності, за змістом літературного твору, під час опрацювання характеристики героя, біографії письменника. Ця ефективна форма допомагає узагальнювати, відпрацьовувати, повторювати, систематизувати і створювати нове на основі вивченого.

Навчальний матеріал, поданий у вигляді цікавої захоплюючої історії, сприяє розвитку особистісних якостей, демонструє унікальність уяви кожної дитини, дає змогу проявити активність та творчість. Оскільки сучасні діти багато часу проводять online, реальне спілкування стає мистецтвом, якого потрібно навчати. Для цього чудово підходить метод сторітелінгу.

Сторітелінг (у перекладі з англійської мови story означає «історія», а telling – «розповідати»; отже, сторітелінг – це розповідь історій) – це мистецтво захоплюючої розповіді та передачі за її допомогою необхідної інформації з метою впливу на емоційну, мотиваційну, когнітивну сфери слухача, пояснення матеріалу у формі розповіді історій розвиває в учнів уяву, логіку та підвищує рівень культурної освіти (Сторітелінг, 2018: 1). Сторітелінг може бути застосований на будь-якому

етапі уроку. Історії дають змогу розповісти про те, як приймаються рішення та будуються стосунки. Через обмін історіями, вибудовуючи емоційні зв'язки, учні та вчитель створюють правильні й більш якісні взаємостосунки. Мистецтво сторітелінгу – це один із найприродніших і водночас найефективніших способів надати навчальному процесу особливої якості (Сторітелінг, 2018: 1).

Як зазначалося вище, навчання має розвивати самостійне критичне і творче мислення, культуру спілкування. З цією метою вже давно використовують проектну технологію, залучаючи ресурси мережі Інтернет. Але велика кількість інформації в мережі та її якість не тільки не спрощують процес роботи над проектом, але й ускладнюють його. Одне з можливих рішень цієї проблеми – це технологія «вебквест».

Квест – це цілеспрямований пошук. Цим словом позначається один із різновидів комп'ютерних ігор, пов'язаних із пригодами (Дев'ять, 2018: 1). Це детектив, у процесі якого розгадується таємнича загадка. Нині ця технологія використовується як найбільш вдалий спосіб використання інтернету на уроках.

Процес створення вебквесту не завжди лінійний, але є певні кроки, які допоможуть створити власний. Нині в мережі Інтернет існують спеціальні сайти для створення і використання цієї технології, на яких можна знайти шаблони і детальну інструкцію з її створення (приклад найбільш популярного англomовного сайту для створення вебквестів – <http://questgarden.com/>).

Але можна цікаво провести урок у формі «escape room» (різновид квесту без мережі Інтернет) (Дев'ять, 2018: 1). У цій грі головною метою є пошук виходу з класної кімнати. На виконання цього завдання передбачають певний час. Вибратися гравцям допоможуть випадкові предмети, відповіді на загадки, виконання завдань, розгадування головоломок. Зазвичай такого роду ігри відрізняються підвищеним детективним, пригодницьким сюжетом.

Скрайбінг – процес візуалізації складного змісту просто й доступно, під час якого замальовка образів відбувається прямо під час передачі інформації (Дев'ять, 2018: 1).

Під час скрайбінгу виходить ніби «ефект паралельного проходження», коли ми й чуємо, й бачимо приблизно одне й те саме, при цьому графічний ряд фіксується на ключових моментах аудіоряду.

Можна також виділити кілька найпоширеніших видів відеоскрайбінгу – мальований, аплікаційний та онлайн-скрайбінг (Дев'ять, 2018: 1).

Мальований скрайбінг є класичним видом скрайбінгу. У кадрі зображуються картинки, піктограми, схеми, діаграми, записуються ключові слова. Це відбувається паралельно з текстом, що звучить за кадром.

Аплікаційний скрайбінг – на довільний фон у кадрі накладаються чи наклеюються готові зображення, які відповідають тексту, що озвучується. Магнітний скрайбінг є різновидом аплікаційного, єдина відмінність – готові зображення кріпляться магнітами на презентаційну магнітну дошку.

Онлайн-скрайбінг – при створенні цього виду скрайбінгу використовуються спеціальні програми й онлайн-сервіси, наприклад PowToon, VideoScribe. З їх допомогою відео можна створювати за готовими шаблонами, однак безплатні можливості зазначених сервісів обмежені.

Інтелект-карти – досить поширена технологія критичного мислення. За визначенням, інтелект-карта (ментальна карта, карта розуму, або карта пам'яті, думок (англ. Mind map, нім. Mind Map)) – це діаграма, на якій відображаються слова, ідеї, завдання, або інші елементи, що розташовані радіально навколо основного слова або ідеї (Радченко, 2008: 11).

Основним напрямом є використання для генерування, відображення, структурування та класифікації ідей.

Застосування інтелект-карт у навчанні школярів може дати позитивні результати, оскільки діти вчать систематизувати, структурувати і запам'ятовувати ключову інформацію, а також відтворювати її в подальшому. Розумові карти допомагають розвивати креативне і критичне мислення, пам'ять, увагу учнів, а також зробити процеси навчання більш цікавими. результативними.

Мета створення карт може бути різною: запам'ятовування складного матеріалу, передача інформації, прояснення для себе якогось питання. Їх можна використовувати у великій кількості різноманітних ситуацій: у професійній діяльності, навчанні, для індивідуального планування тощо (Радченко, 2008: 10).

Інтелект-карту можна скласти за допомогою програми MindMap. Виходять барвисті карти, і їх із легкістю можна зберегти для уроків або вставити в презентацію за новою темою.

Щодня сучасний учень має засвоїти цілий масив різних відомостей за шкільною програмою. І хоча для навчання є практично необмежені можливості доступу до інформації, доцільно використовувати на уроках метод графічної систематизації – хмару слів.

Хмара слів (хмара тегів, або зважений список) – це візуальне відтворення списку слів, категорій,

міток чи ярликів на єдиному спільному зображенні. За допомогою хмар слів можна візуалізувати термінологію з певної теми у більш наочний спосіб (Дев'ять, 2018: 1). Це сприяє швидкому запам'ятовуванню інформації. Використання сучасних програм створення таких хмар не забере багато часу, а навчання буде більш ефективним. Хмару слів можна легко згенерувати власноруч, використовуючи спеціальні програми. Наприклад, програма WordArt (Tagul) – багатофункціональний англomовний сервіс для створення хмар слів. З його допомогою можна створювати яскраві хмари різної форми.

Іншим методом візуалізації на уроці може бути інфографіка. Саме інфографіка є одним із новітніх методів, що відповідають тенденціям сучасного інформаційного середовища та широко використовуються у сферах, пов'язаних із наданням інформаційного забезпечення діяльності людини (Федоричак, 2016: 1).

Цінність цього методу полягає в глибокому осмисленні й подальшому різнобічному висвітленні явищ і подій, де за допомогою візуальної подачі інформації відбувається висока концентрація фактів, але не перенасичення ними (Федоричак, 2016: 1). Також застосування інформаційної графіки може бути викликано тим, що цей метод є доступним і прийнятним для викладу інформації учням, які отримують відомості швидко, із цікавістю та максимальною інформаційною ефективністю.

Створити власну інфографіку з «нуля» можна за допомогою графічних редакторів Adobe Photoshop, CorelDraw, але є й безплатні онлайн-ресурси для створення інфографіки. Вони мають десятки безплатних шаблонів на будь-яку тему, які можна редагувати, тому навіть із найбільш «далекого» до вашої теми зображення можна зробити потрібну візуалізацію. Також на безмежних теренах інтернету можна знайти вже готові малюнки.

Висновки. Підсумовуючи зазначене вище, можемо констатувати, що медіаурок зарубіжної літератури – це гіперсистема, що реалізує різноманітні методи та прийоми, удосконалює, оптимізує використання традиційних методів і засобів навчання, задовольняє вимоги сучасного інформаційного суспільства, і саме учитель має дати учневі спеціальні пошукові знання, навчити навігації в інформаційному просторі, тобто формувати діяльнісно-ціннісний підхід до освіти й самоосвіти.

Результатом медіаосвіти «має бути підвищення рівня медіакомпетенції, яка полягає в сукупності мотивів, знань, умінь і можливостей, що сприяють добиранню, використанню, критичному ана-

лізу, оцінюванню, створюванню та передаванню медіатекстів різних форм, жанрів, а також аналізу складних процесів функціонування медіа в суспільстві» (Іванов, 2012: 10).

Важливість медіаосвіти в сучасному світі зумовлена тим, що в умовах глобалізації та інформаційного суспільства мас-медіа відіграють вирішальну роль і впливають на наше сприйняття навколишнього світу (Іванов, 2012: 8).

Підготувати дитину до ефективної взаємодії з медіа, навчити учнів критично мислити, інтерпретувати медіатексти, навчити не лише користуватися різноманітними медійними засобами, а й створювати власний медіапродукт, розумітися на закономірностях його функціонування, орієнтуватися в особливостях технологій впливу засобів масової інформації на людину – одне із завдань сучасного вчителя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Дев'ять онлайн-інструментів для організації цікавих практичних робіт зі школярами. Знахідки для творчого вчителя. URL: <https://naurok.com.ua/post/9-onlayn-instrumentiv-dlya-organizaci-cikavih-praktichnih-robit-zi-shkolyarami> (дата звернення: 27.01.2020).
2. Іванов В., Волошенюк О. Медіаосвіта та медіаграмотність: підручник. URL: <http://www.aup.com.ua/uploads/momg.pdf> (дата звернення: 25.01.2020).
3. Найдьонова Л. Медіаосвіта в Україні: особливості реалізації соціально-психологічної моделі. URL: <http://www.academia.edu/> (дата звернення: 25.01.2020).
4. Радченко І. Майстер-клас: мультимедійні жанри. *Українська мова та література в середніх школах, гімназіях ліцеях та колегіумах*. 2008. № 10. С. 8–17.
5. Сторітеллінг як метод навчання. URL: <https://www.creativeschool.com.ua/storytelling/> (дата звернення: 27.01.2020).
6. Сухарева І. А. Медіа-урок української мови як елемент медіаосвіти в Україні. URL: https://informatika.udpu.edu.ua/?page_id=2064 (дата звернення: 29.01.2020).
7. Федоричак В. 10 порад по створенню інфографіки та інструменти, які вам у цьому допоможуть. URL: <https://lemarbet.com/ua/razvitie-internet-magazina/10-sovetov-po-sozdaniyu-infografiki-i-podborka-instrumentov/> (дата звернення: 29.01.2020).

REFERENCES

1. Deviat onlain-instrumentiv dlia orhanizatsii tsikavykh praktychnykh robit zi shkoliaramy. Znakhidky dlia tvorchoho vchytelia [Nine online tools for organizing great hands-on work with schoolchildren. Findings for a creative teacher]. URL: <https://naurok.com.ua/post/9-onlayn-instrumentiv-dlya-organizaci-cikavih-praktich-nih-robit-zi-shkolyarami> [in Ukrainian] (accessed 27 January 2020).
2. Ivanov V., Volosheniuk O. Mediaosvita ta mediahramotnist: pidruchnyk [Ivanov V., Voloshenyuk O. Media education and media literacy]. URL: <http://www.aup.com.ua/uploads/momg.pdf> [in Ukrainian] (accessed 25 January 2020).
3. Naidonova L. Mediaosvita v Ukraini: osoblyvosti realizatsii sotsialno-psykholohichnoi modeli [Naydenova L. Media education in Ukraine: features of social-psychological model realization]. URL: <http://www.academia.edu/> [in Ukrainian] (accessed 25 January 2020).
4. Radchenko I. Maister-klas: multymediini zhanry. [Radchenko I. Master Class: Multimedia Genres]. *Ukrainska mova ta literatura v serednikh shkolakh, himnaziakh litseiakh ta kolehiumakh*. 2008. № 10. Pp. 8–17 [in Ukrainian].
5. Storitellinh yak metod navchannia [Storytelling as a teaching method]. URL: <https://www.creativeschool.com.ua/storytelling/> [in Ukrainian] (accessed 27 January 2020).
6. Sukhariyeva I. A. Media-urok ukrainskoi movy yak element mediaosvity v Ukraini [Suhareva IA Media-lesson of the Ukrainian language as an element of media education in Ukraine]. URL: https://informatika.udpu.edu.ua/?page_id=2064 (accessed 29 January 2020).
7. Fedorychak V. 10 porad po stvorenniu infohrafiky ta instrumenty, yaki vam u tsomu dopomozhut [Fedorichak V. 10 tips for creating infographics and tools to help you with this]. URL: <https://lemarbet.com/ua/razvitie-internet-magazina/10-sovetov-po-sozdaniyu-infografiki-i-podborka-instrumentov/> (accessed 29 January 2020).